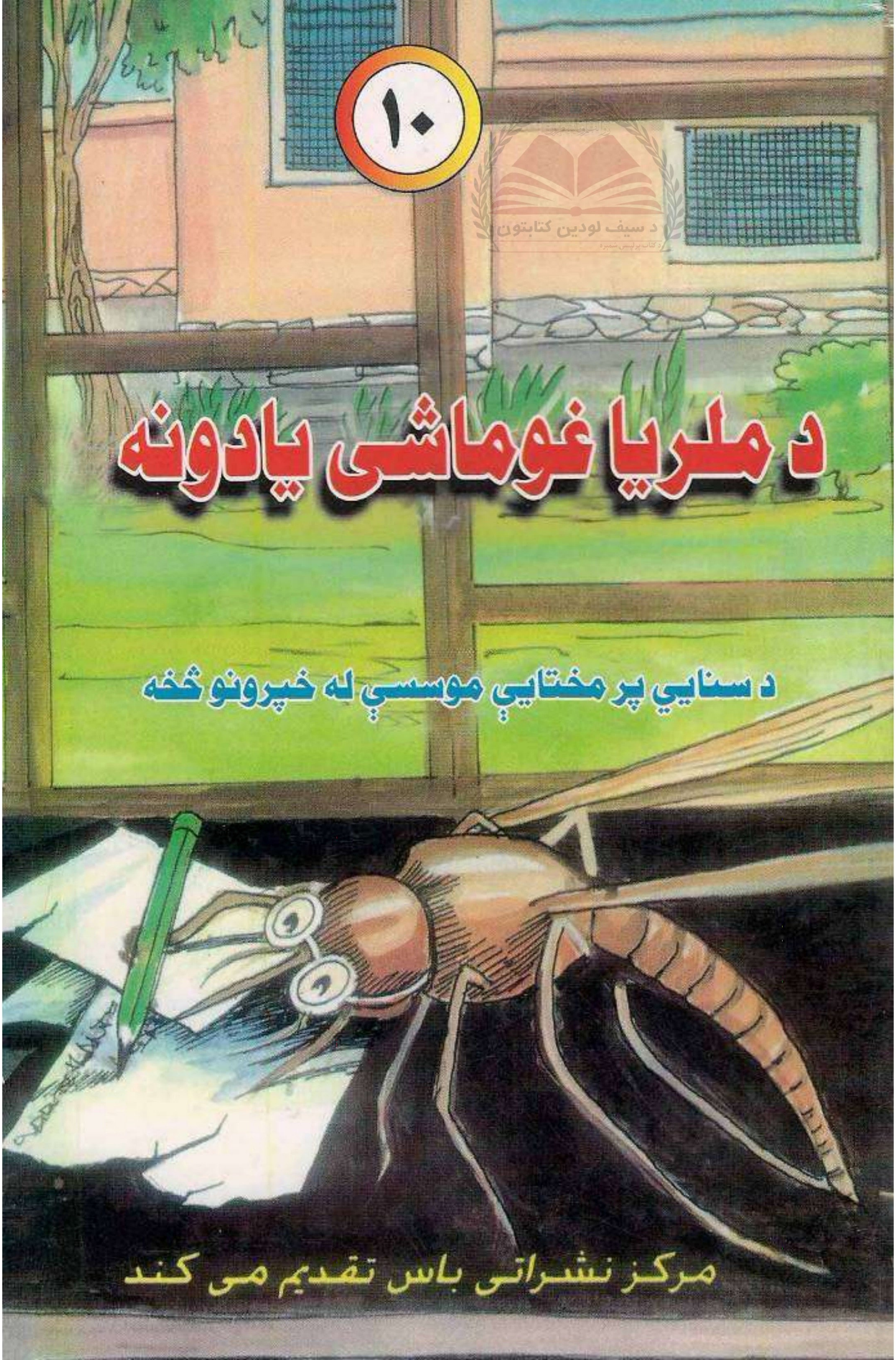

۱۰

د ملريا غوماشى يادونه

د سنايي پر مختايي موسسې له خپرونو څخه

مرکز نشراتی باس تقدیم می کند

۱۰

د ملریا غوماشی یادونه

خپرونکي : د سنايي پرمختيايي موسسه
مسول مدير : راز محمد دليلي
ليکونکی : عبدالله کاکړ
پښتو ژباړه : پوهنمل امان الله لودين
انخورګر : فتانه بکتاش عارفي
کمپوز او ديزاين : سيد نذير حسيني

لومړی طبع : ۱۰۰۰ ټوکه، د سنايي پرمختيايي موسسه (SDO) د ۱۳۸۶ د وري مياشت.
دوهم طبع : ۱۰۰۰ ټوکه، د سنايي پرمختيايي موسسه (SDO) د ۱۳۸۷ د ژمی مياشت.
دريم طبع : ۱۰۰۰ ټوکه، د سنايي پرمختيايي موسسه (SDO) د ۱۳۸۸ د ژمی مياشت.
څلورم طبع : ۲۰۰۰ ټوکه، د سنايي پرمختيايي موسسه (SDO) د ۱۳۸۹ غويا مياشت.

اتم سړک، قلعه فتح الله د سنايي موسسه: په کابل کې پته
ټيلفون: ۰۲۰۰ - ۲۲۰۱۶۹۳
۱۸۱: پوست بکس
بريښنا ليک: sieal@brain.net.pk
انټرنيټ پاڼه: www.sanayee.org
اورکزي پلازې شاته، يونيورسټي ټاون، پېښور پاکستان: په پاکستان کې پته.
ټيلفون: ۰۰۹۲ - ۹۱ - ۵۸۴۲۱۵۵ - ۹۱۵۸۲۱۶۵
فکس: ۰۰۹۲ - ۹۱ - ۵۸۴۵۱۳۹

۱۰

د ملاریا غوماشي یادونه

د سنائی پرمختیائي موسسه

تصویري کیسه

د افغانستان تنکیو او ددی

پخوانی او تاریخی وطن د

راتلونکی جوړونکو ته

وړاندی کیږی

سریزه

ستاسو په لاس کې کتاب د ماشومانو او تنیکو ځوانانو د ادبیاتو په سبک لیکل شوی دی تر څو ددې کتاب د لوستلو په لړ کې په دې پوه شي چې وقایه له درملنې (تداوی) څخه غوره او گټه وره ده.
د چاپیریال د حفظ الصحې مراعات د ژوند او انساني روغتیا ضامن دی.
لکه چې وایي
سالم عقل په سالم بدن کې دی
هڅه کوونکې فعال ژوند هم له روغتیا سره رابطه لري.
په دې کتاب کې زیار ایستل شوی څو جوته شي چې څرنگه مضره حشرات کورونو ته لاره پیدا کوي او د کورنۍ د بې پروایۍ له کبله د میکروبونو د انتقال او ناروغۍ سبب گرځي. برسیره پر دې هغه عوامل چې کورونو ته د حشراتو د داخلیدو لاره برابروي د ملریا د غوماشې د یادونو په کیسه کې توضیح شوي دي. همدا رنگه هغه تدبیرونه چې د میکروبونو د انتقال او له هغو څخه د خطرناکو وقایعو مخنیوي کیږي هم ښودل شوي.
له گرانو او زړه سواندو لوستونکو څخه هیله من یم چې د لیکوالۍ په لاره د نوي لاروي له تیرو تنو څخه سترگې پټې کړي او خپل نظریات، انتقادات او وړاندیزونه له مونږ څخه ونه سپموي.

والسلام عبدالله کاکړ

د ناشر سرلیک (مقدمه)

د قادر او متعال خدای(ج) شکر ادا کوو چې موږ ته یې ددې توفیق را په برخه کړ چې د سنایي پرمختیایې موسسې د یوي اوږدې وقفې څخه وروسته د ماشومانو د کتابونو د چاپ او خپرولو د لړۍ په لیکه کې دستاسو په لاس کې کتاب خپرولو وسپاره.

دا کتاب چې په روان نثر په خاص لطافت او په ډیره خوږه ژبــه نازولو ماشومانو ته لیکل شوی دی په زړه پورې تصویرونه او ښوونیزه کیسه چې د انسـان د یوه تریخ دښمن یعنې یوې ضرر رسوونکې حشرې (د ملریا غوماشې) یادونه دي.

چې له لوستلو او اوریدلو څخه یې د نوبتي تبې (د ملریا د تبې) لړزې د لوستونکي او اوریدونکي په بدن راځي او دی ته متوجه کیږي چې خپلې روغتیا او د چاپیریال حفظ الصحي مراعات په واسطه ځان له ناروغۍ څخه وقــایه او د ناروغۍ په صورت کې د متخصص داکتر په مشوره تداوي کړي. د سـنایي پرمختیایې موسسـې او د بـاس د نشراتي مرکز هدف دګران وطن افغانستان د خلکو د ژوندانه بهبود او ښه والی دی.

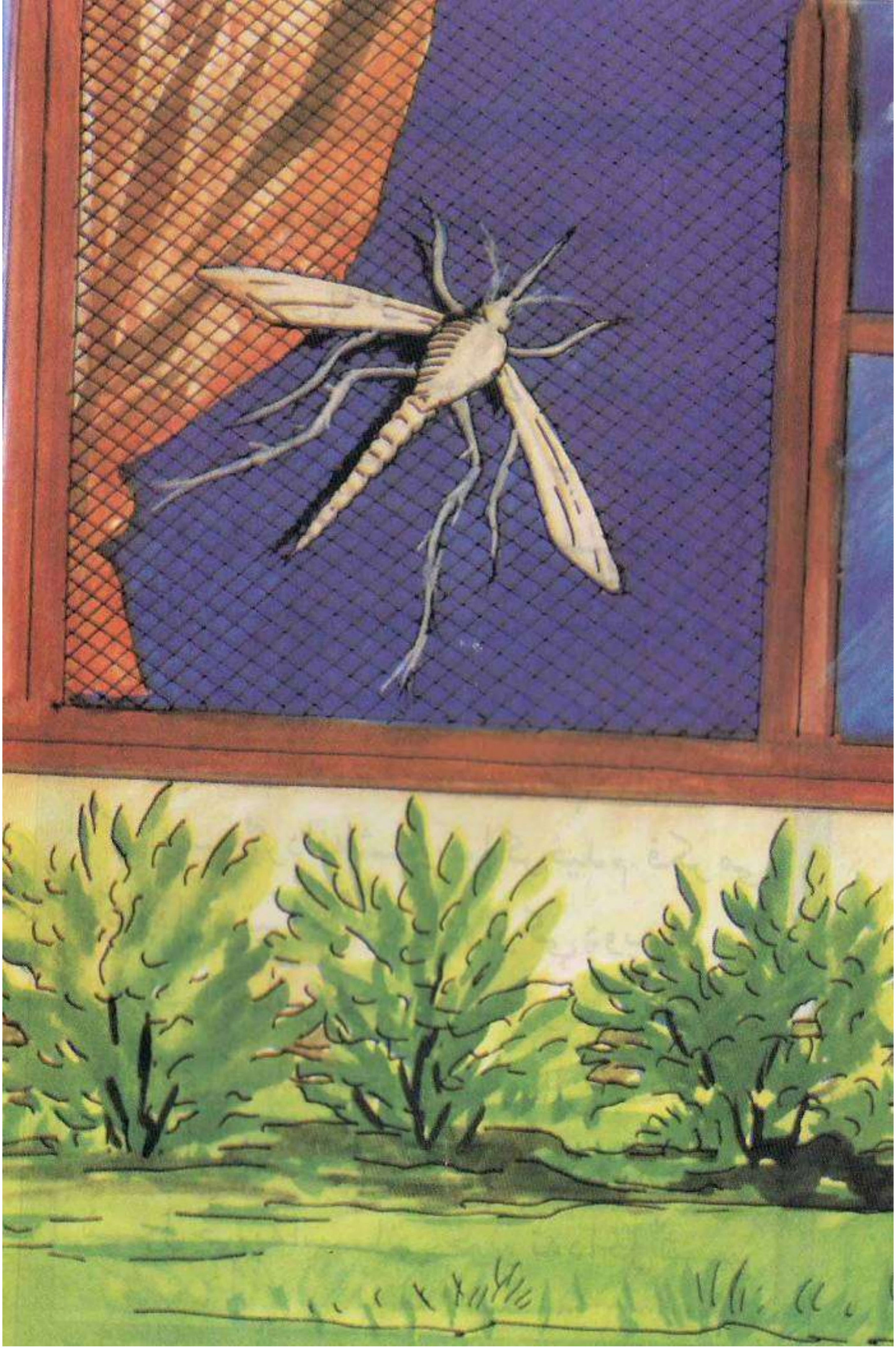
والسلام

راز محمد «دلیلي»

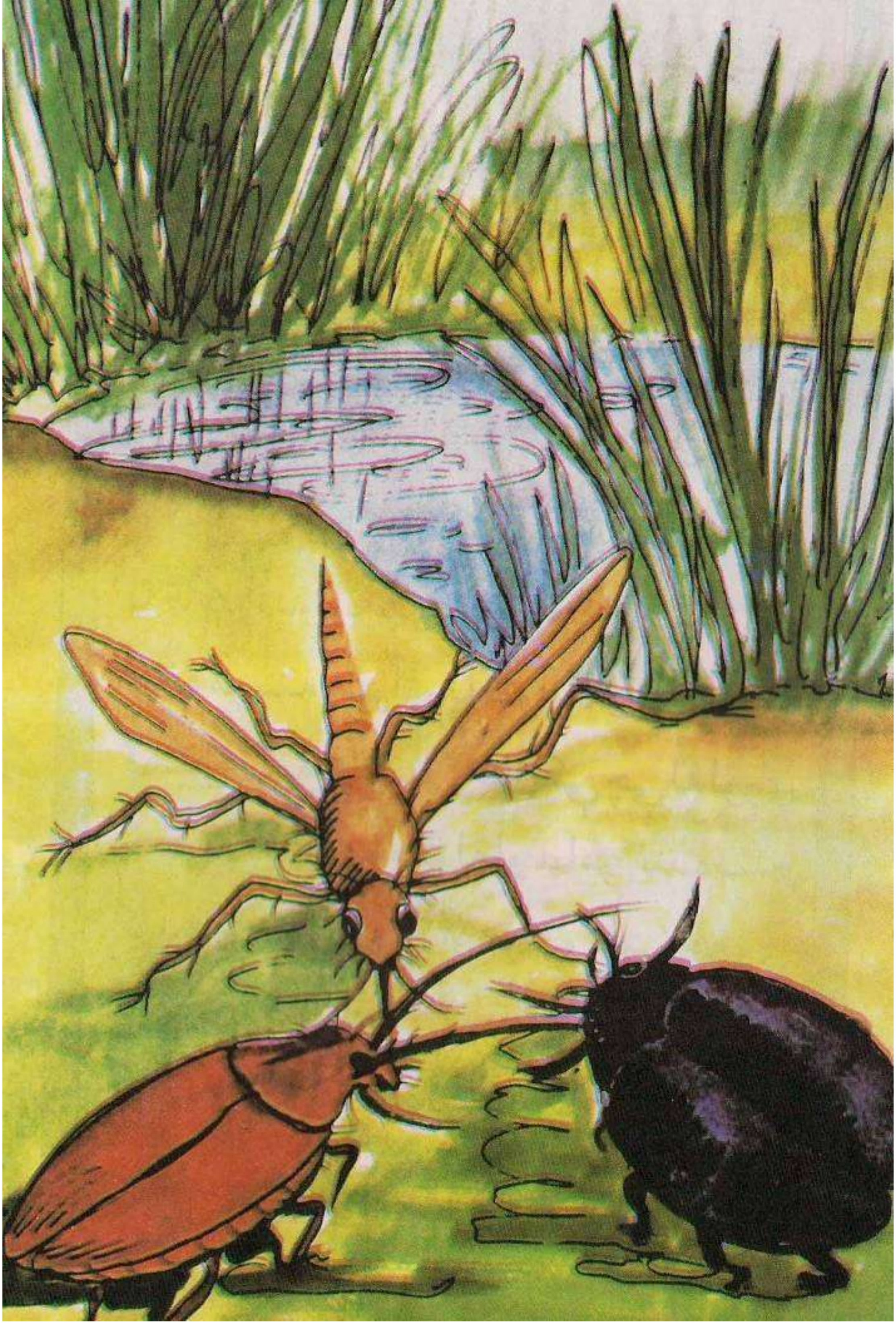
د سنایي پرمختیایي موسسی عمومي رئیس

د ملريا غوماشي يادونه

د دوبـــــې په تودو ورځو کې يوه ورځ ډېره ستومانه او ستړې شوې وم. دا لدې کبله وه چې ما غوښتل هغه کور ته د ننه شـم ناڅاپه زما وزرونه د کړکۍ له جالۍ سـره ونښتل مخ او سـر مې خوږ شـول. کينه پښه مې په جالۍ کې بنده شوه نږدې وو چې د انسان په لاس ورشم. په ډېره سختۍ مې ځان خلاص کړ او سر ګردانه شاوخوا ګرځېدم. فکر مې کاوه او د تيروخت په يادونو کې ډوبه وم چې په پخوا زمانو کې موږ ښه ژوند درلـورد، داله دې کبـله وو چې ځينې جالۍ بـه څيرې وې او لوې سورې بـه يې لرل او موږ کولای شـول چې په آسانۍ خونو ته داخل شـو

خپل وخت په خوښۍ تیر کړو او خپلې ګیډې مړې کړو. لاکن اوس داسې جالۍ استعمالیږي چې سوري یې ډیر کوچني دي او موږ نشو کولای خو نوته د ننه شو. په هر حال په نو موړې ورځ له ډیرو ګرځیدو وروسته ډیره ستړې او بې حوصلې شوې وم، ځکه چې بې جالۍ کړکۍ پیدا نشوه.
ناڅاپه را په یاد شول چې له خپلو دوستانو څخه مرسته وغواړم په تلوار د وړو مور او قانغوزك ته په داسې حال کې چې له لوږې څخه مې پښو دمه نلرله او سامې بنده بنده کیده ور نږدې شوم او موضوع مې هغوي ته بیان کړه. هغوي قبوله کړه او تصمیم مو و نیوه چې په ګډه به کار شروع

کړو د هغوي په منځ کې زما قـــدلوړ وو.

دوربـــين يې ماته راکړ چې يوه بـــی جالۍ

کړکۍ پيدا کړو. ډير کوښښ مې وکړ لاکن

نتيجه يې ورنکړه نږدې وو چې ناهيلې شم

ناڅاپه مې يو کور ترســـترګو شـــو چې

کړکيو يې جالۍ نلرلې ډيره خوښه شـــوم او

دوستانو ته مې وويل چې ښکار پيدا شو،

موږ بريالي شو. لاکن زموږ ورځ تيره شوی

وه د شپې ناوخته هره خوا تياره وه.

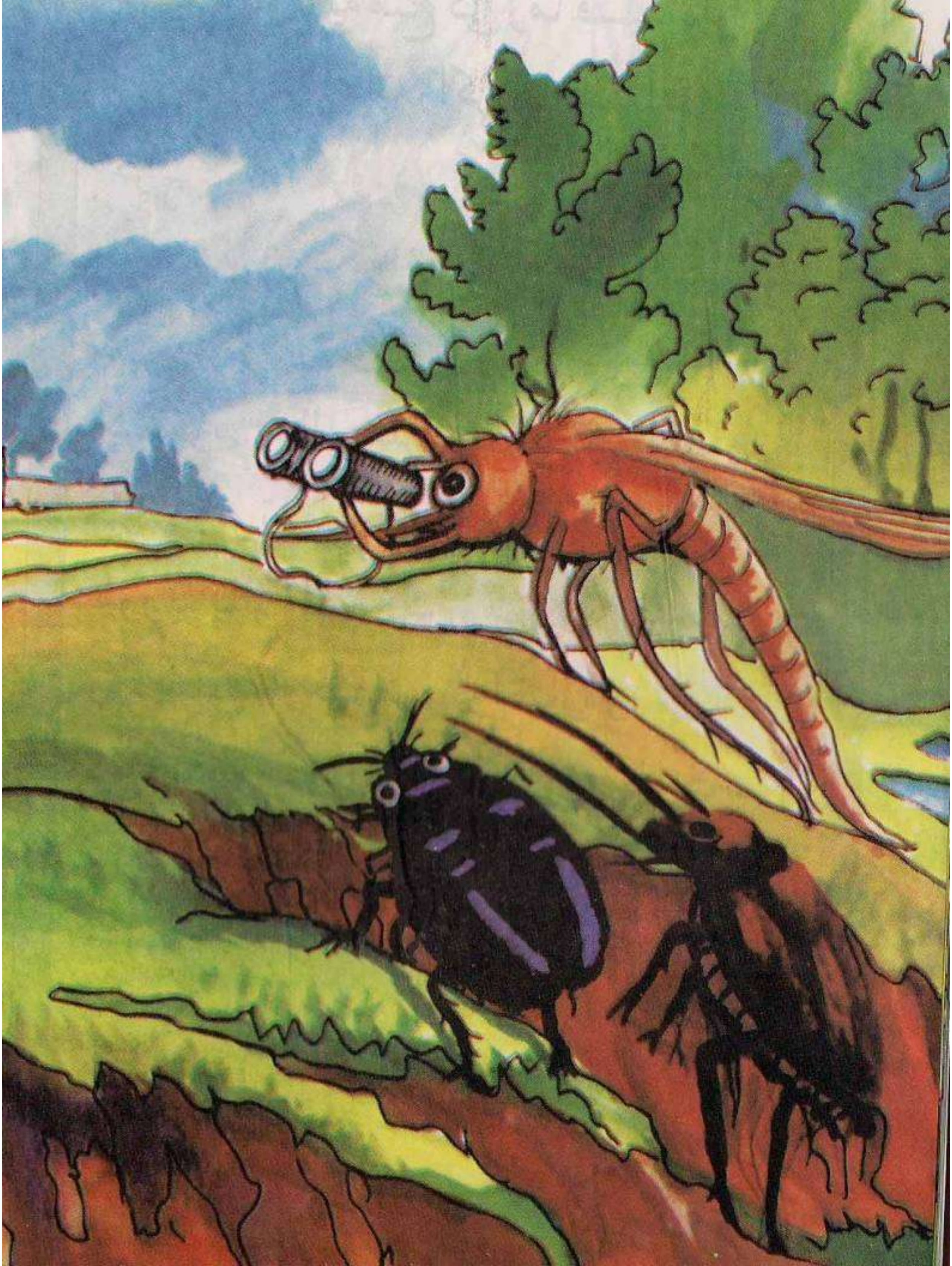
د ورږو مور په داسې حال کې چې له خوښۍ

په جامو کې نه ځايده ويې ويـل: تـه خـو

وزرونه لری او لـه کړکۍ څخه دا خيليدای

شی! موږ څه وکړو؟

ماورته وويل: تشـــويش مه کوئ هغه کور

چې کړکۍ یې جالۍ نلري د اوبو لاړی یې
هم جالۍ نلري، تاسو کولای شي د اوبو
لاړو څخه پخلن ځای ته ځان ورسوئ په هغه
ځای کې به سره یو ځای شو او اوضاع به
مطالعه کړو. کله چې پخلن ځای ته داخله
شوم عجیبه شانته حال وو. زما په فکر
د کور خاوند میلمانه لرل. ډول ډول خواړه
په ډول ډول لوښو کې پاته وو.
مچانو هم جشن درلود ترموږ د مخه یې د
پخلن ځای نیولی وو.
کثافت لوښی له ناولو کثافاتو ډک وو او
لاندنۍ برخه یې سورۍ وه چې کثافتو نه
له هغې څخه د بـــــاندې وتلي وو. زموږ
خوشحالي د دی صحنو له لیدو څخه ډیره

زياته شــوه چې نه اندازه كيده. د كثافتو

بـــــوى مورږ ته د ګلاب د عطرو په څير

خوشبــويه ده. چې هرې خوا خپور او زمورږ

دماغ ته رسيده.

د پخلن ځاى په بله خوا كې يو بې سرپوښه

مات ســطل ايښودل شــوى وو چې په هغه

كې د ډوډى ټوټې او د كيك او كلچو ميده

چې چنګاسى يې كړي وو تر سترګو كيده.

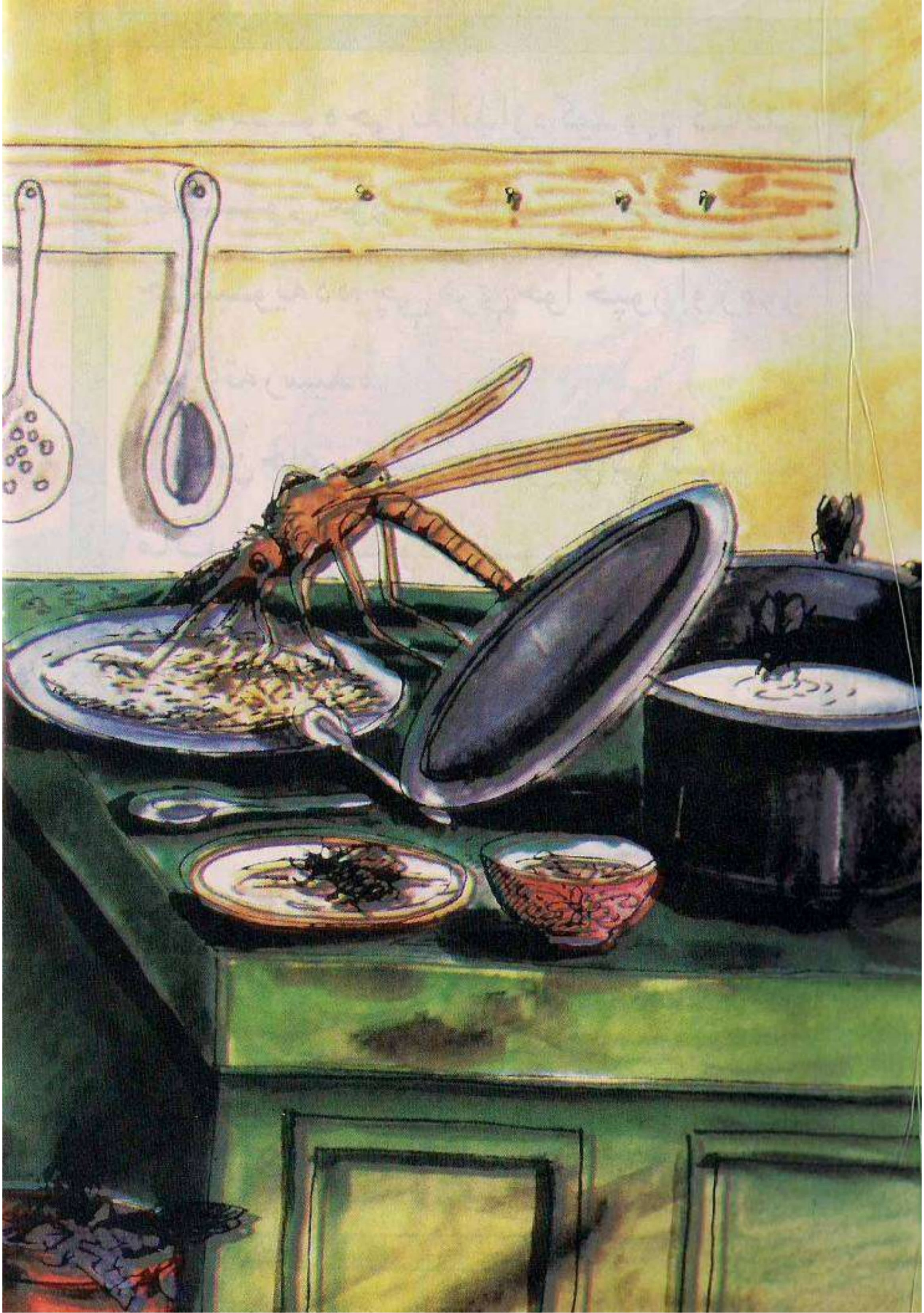
نه وينځل شــوي لوښي او ســرلوڅى تور

ديګى چې له شيدو څخه ډك وو تر سترګو

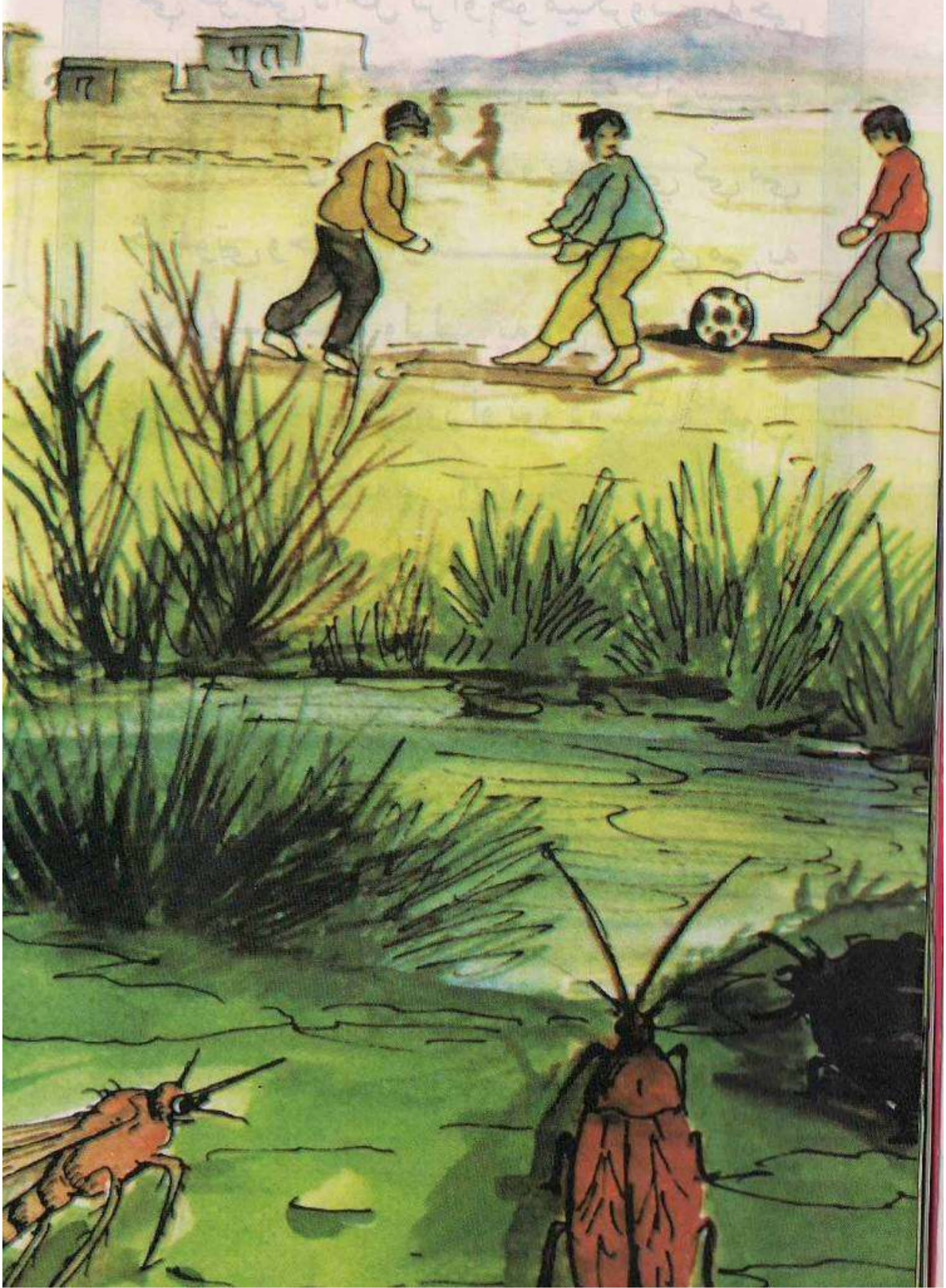
شو. هرو مرو دا شيدې يې د سهار د چاى

لپاره پيرودلى وى.

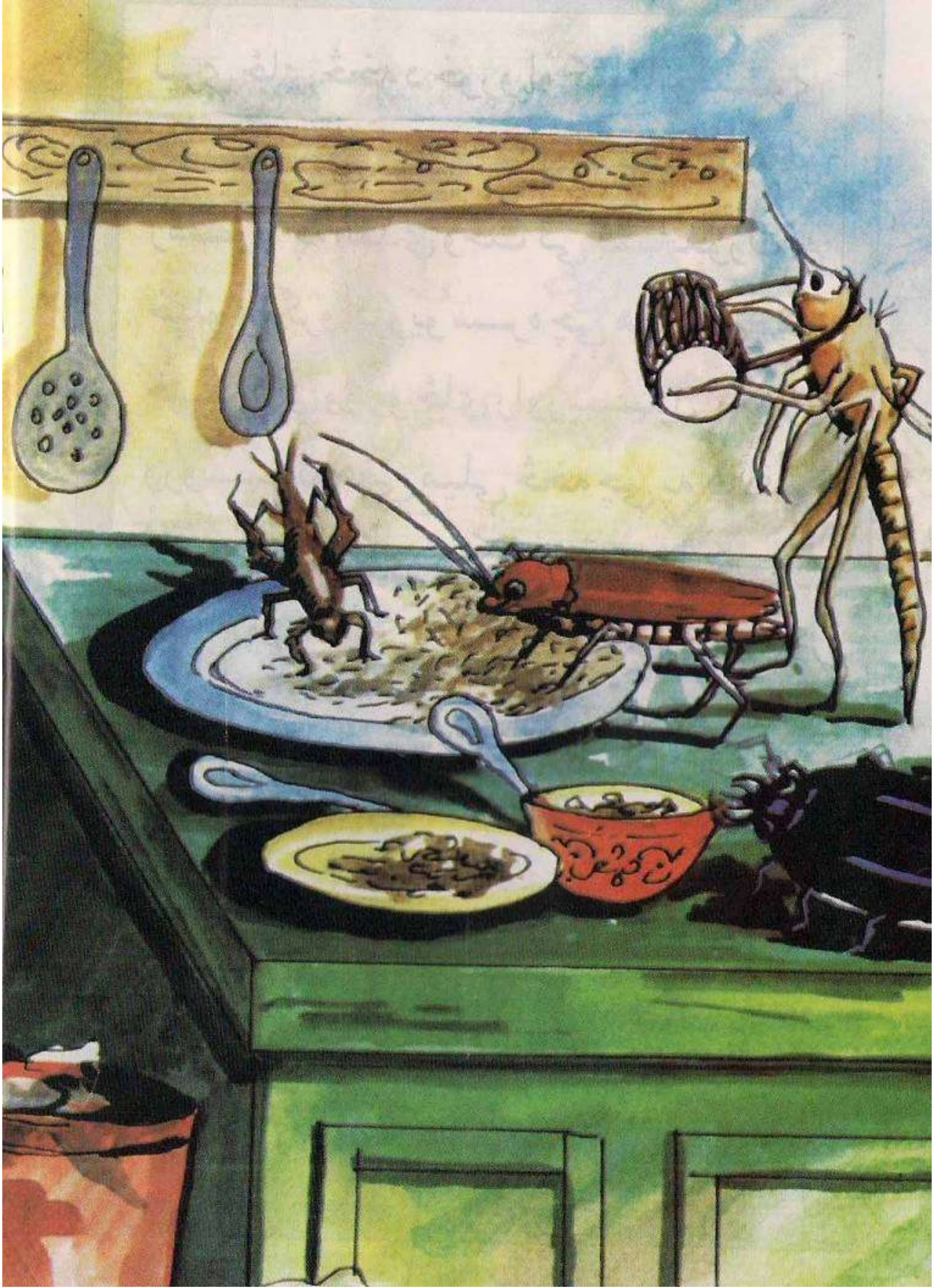
مـا خپل وزرونــه او ځان په كثافــت لــوښى

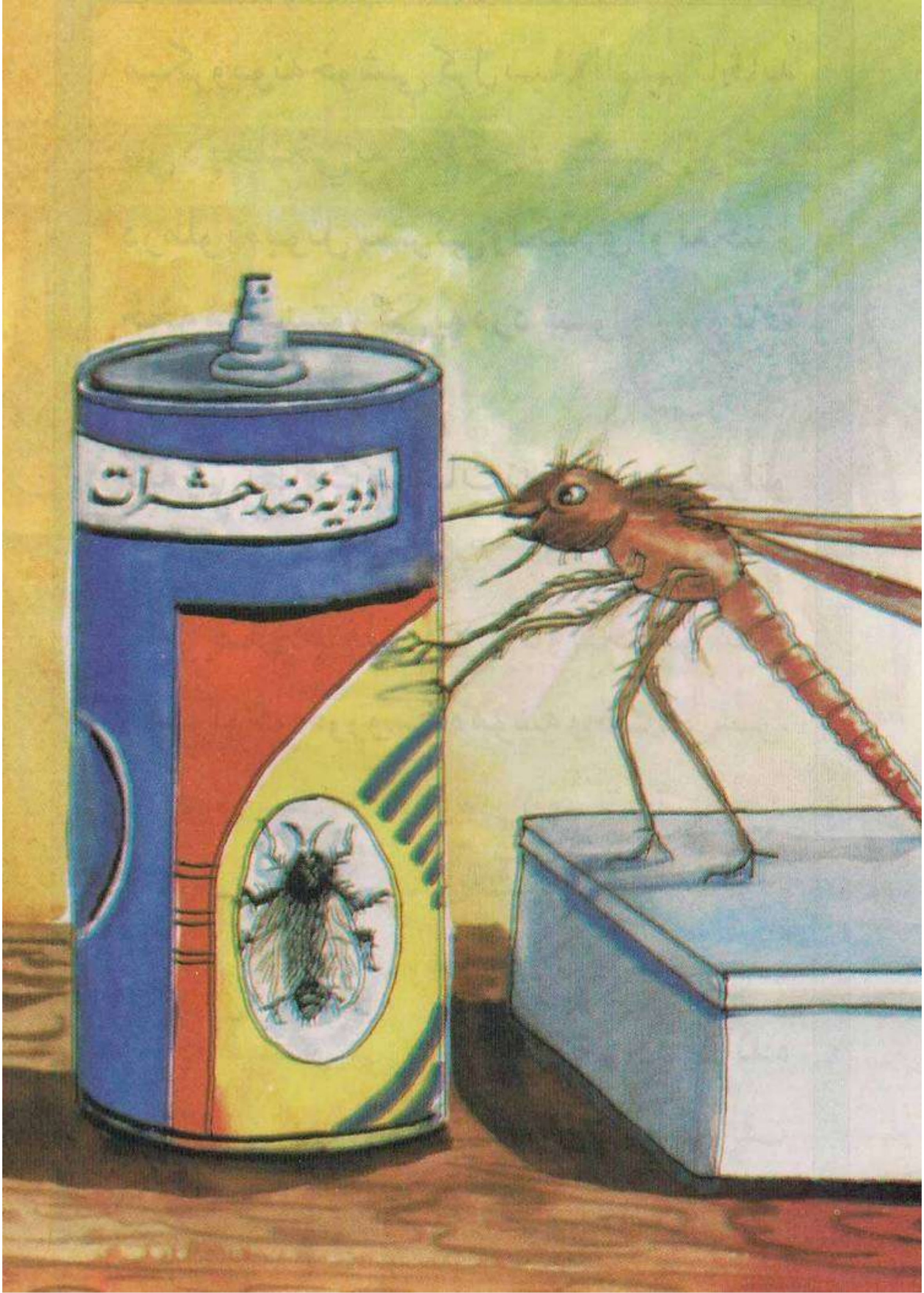
کې څوځلې داخل کړ او څو میکروبونه چې
زما همیشه نې ملګري دي له ځان سره
واخیستل او د شید و په لوښي کې مې
څوغوټې وخوړې او شیدې مې په
میکروبونو ولړلې. په دې وخت کې مې
ولیدل چې دوړ.ی مور او نور دوستان هم را
ورسیدل هغوی ته مې وویل چې ولې ناوخته
راورسیدی؟ دوی وویل: (نږدې وو چې د
اوبو لاړو کې د کور پته غلطه کړو لاکن د
پخلن ځای د کثافت د لوښې او سر لځو
خوړو بوی له موږ سره مرسته وکړه څو موږ
پته پیدا کړه. ته خه پوهیږې چې زموږ د
شامې (بوی کولو) حس د انسانانو په نسبت
دیر قوي او حساس دی. موږ له دیر

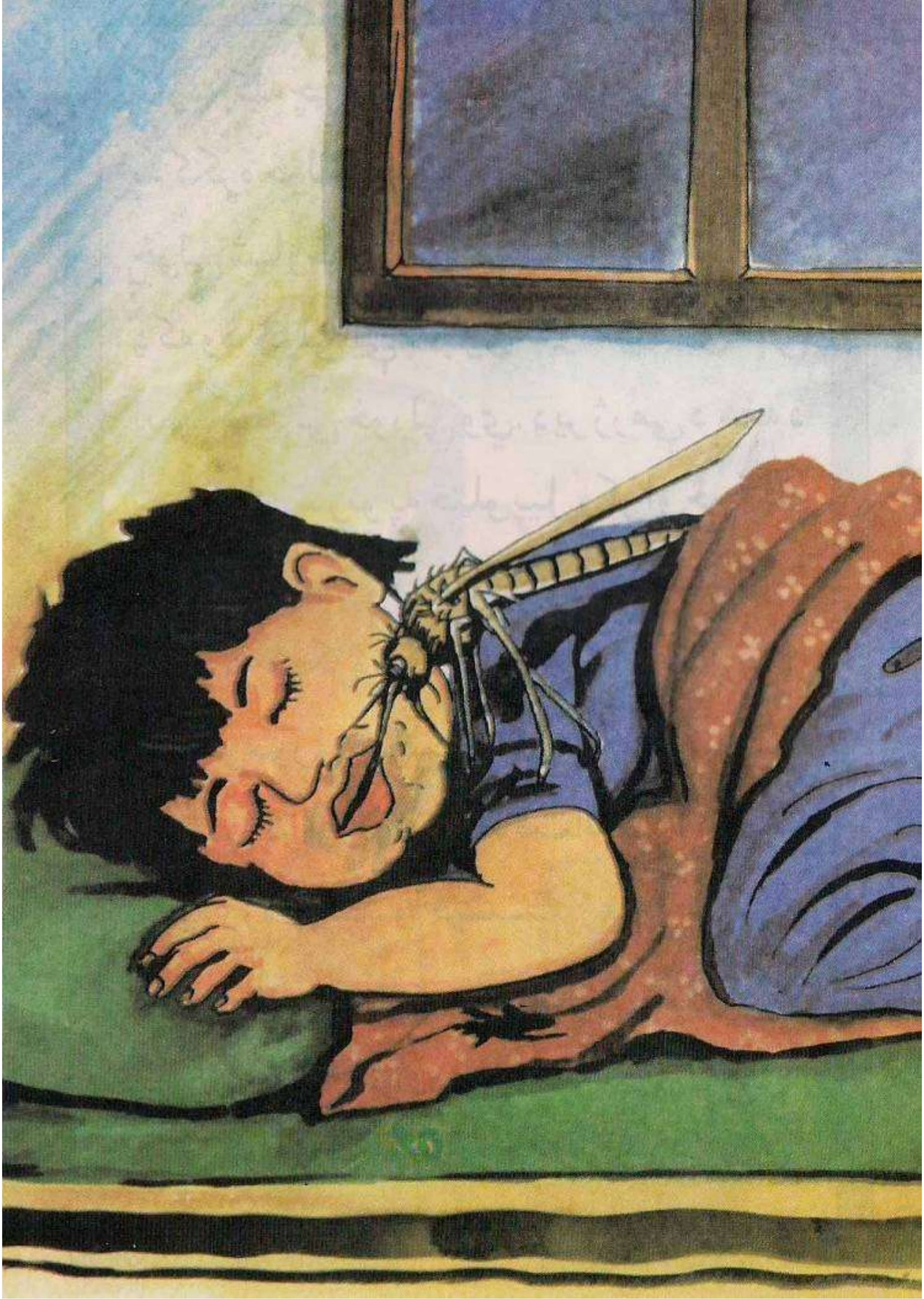
ليرې ځای ځخه د خوړو او کثافاتو بوی
حس کوو او په تلوار هغه ځای ته ځان
رسوو. په همدې وخت کې قانغوزك له
خپلو ملګرو کړیو سره چې هغوی یې هم
خبر کړي وو یو ځای راورسیدل. هغوی
وروسته له هغې میلې ځخه چې په کثافت
لوښي کې ئې ترسره کړه د ناوینځل شویو
لوښو او تور دیګي په خوا روان شول. ما هم
ځان ورورساوه ومې لیدل چې د دیګ منځ
کې داسې کباب وو چې له خوښۍ ځخه مې
خپل وزرونه وخنډل او ګیډه مې ښه مړه کړه
یو ځل بیا مې په کثافت لوښي کې ځان
ککړ کړ او کباب په لعاب کې مې ځو ځلې
سر کونډۍ ووهلی او په هغه ځای کې مې

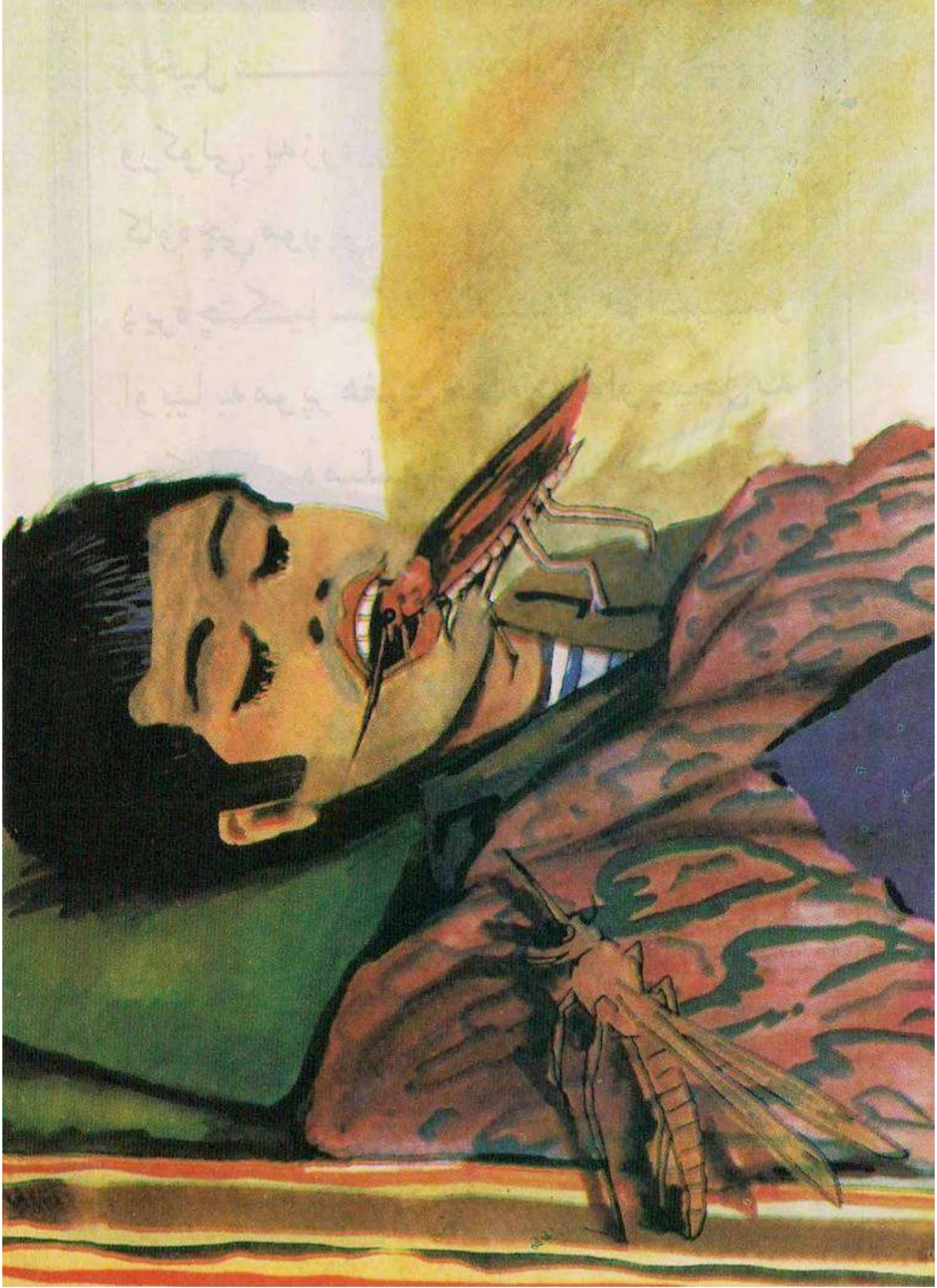
میکروبونه خوشې کړل بیا والوتم. ناڅاپه
مې د پخلنځي په کنج کې د حشراتو ضد
درملو په بوتل سترګې ولګیدې او له خندا
څخه مې پښتورګی په درد شول او له ځانه
سره مې وویل:
کله چې نظافت مراعات نه شي د حشراتو
ضد درمل څه ګټه لري؟
په هر حال د پخلن ځای د ناوینځلولو شوو
او سرلوڅو خوړو سره موښه وخت تیر شو.
له دې ورسته د خونو وار (نوبت) شو او د
هغو خواته مو یو ځای حرکت وکړ. په لویه
خونه کې د کور خاوند له میلمنو سره بیده
وو. په میلمنو کې یو ماشوم چې په درانده
خوب بیده وو او په لوړ آوازئې خروپف

ادویهٔ ضد حشرات

کاوه، کله چې هغه ته نږدې شوو پوهیدو چې
په ککړه خوله بـــیده شـــوی دی ځکه چې د
خولی شاوخوائې ســریښناکه او له کثافاتو
ډکه وه. خولی یې بدبوی کاوه. کیدلای شی
آیســکریم ئې خوړلي وي. ډیر ژر مې د هغه د
شونډو اولاسونو په ښتهلو پیل وکړ او ټو کلك
نیښونه مې ورچخ کړل وروســــــته مې د
کثافاتو میکروبونه چې د ځانه سره د اوړي
وو د نوموړی هلك د خولې په کنجونو کې
خوشـې کړل او د بـی نظافت انســانانو څخه
مي د زړه قــصد واخیســت. زموږ جشــن او
خوشحالی په همدی وخت کې شروع شوه له
نڅا او خندا نږدی وو چې ضعف وکړو.
هر یو موچې چیچه داسې ناراحته کیده چې

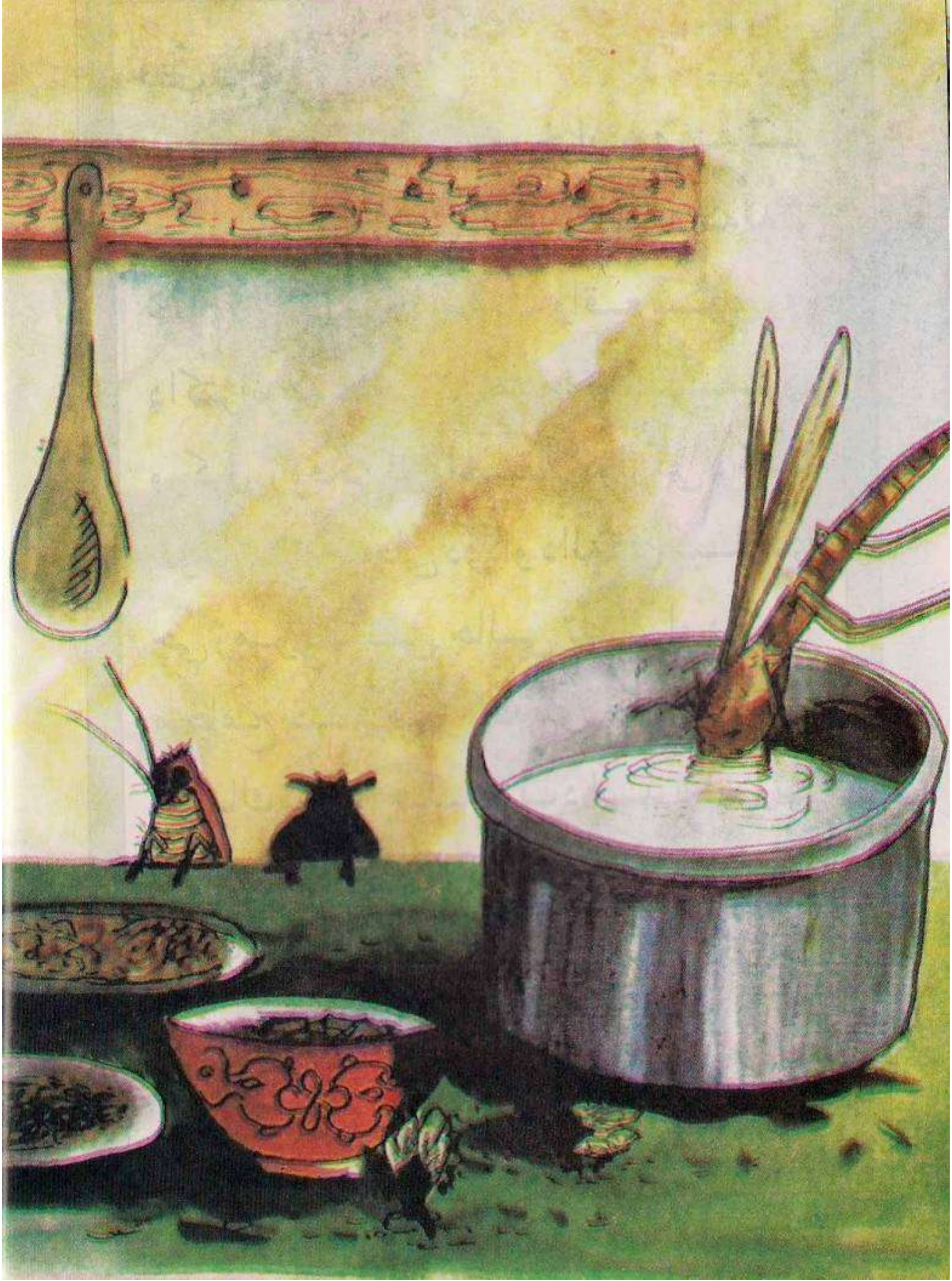
پر خپل ســــــــــر او مخ يې ځان ته ښپيړې
ورکولې. په زړه پورې خو دا وه چې دوې فکر
کاوه چې موږ يې له منځه وړي يو خو موږ په
ډيره چټکتيا سره د بالښتونو خواته پټېدو
او بيا به مو پر هغوي حمله کوله او چيچل به
موکول د يوه ميلمه خوله وازه (خلاصه) پاتـه
وه ما غوښتل ورد ننه شم خو ومې ليدل چې
د ورږې مور تر ما د مخه د هغـه خولې تـه
ننوتې او د ژبې لاندې برخه ئې ښتې، هغې ته
مې وار (نوبـت) ورکړ او ما حـوصله وکړه. په
خلاصه توګه ويلاى شــــم چې نومورې شپه
ډيره جالبـه او د يادونو ډکه شپه وه چې هيڅ
کله ئې هيرولاى نه شو.
په بـله ورځ مې زړه طاقــت ونه کړ بـيا هغه

کور خواته ورغلم ځو د تیری شپی د عملیاتو نتیجه له نږدی څخه وګورم.
خپل ځان می د کوټی په یوه تیاره ځای کې پټ کړ او د کورنی د غړیو د مشرانو خبرو ته می غوږ ونیو چې داسې یې ویل:
ډیر ستړی شو، اسد له خپل پلار سره په روغتون کې پاته شو. د اسد دویني د معاینی پایله مو واخیسته او ملریا تشخیص شو. له خوښی نږدې وو چې چیغه کړم چې د ملریا د انتقال اتل دلته موجود دی لاکن له احساساتو څخه می مخنیوی وکړ خپل غوږونه مې ښه تیز کړل څو د پای خبرې واروم.
د کور خاوند خپلو خبروته دوام ورکړ او

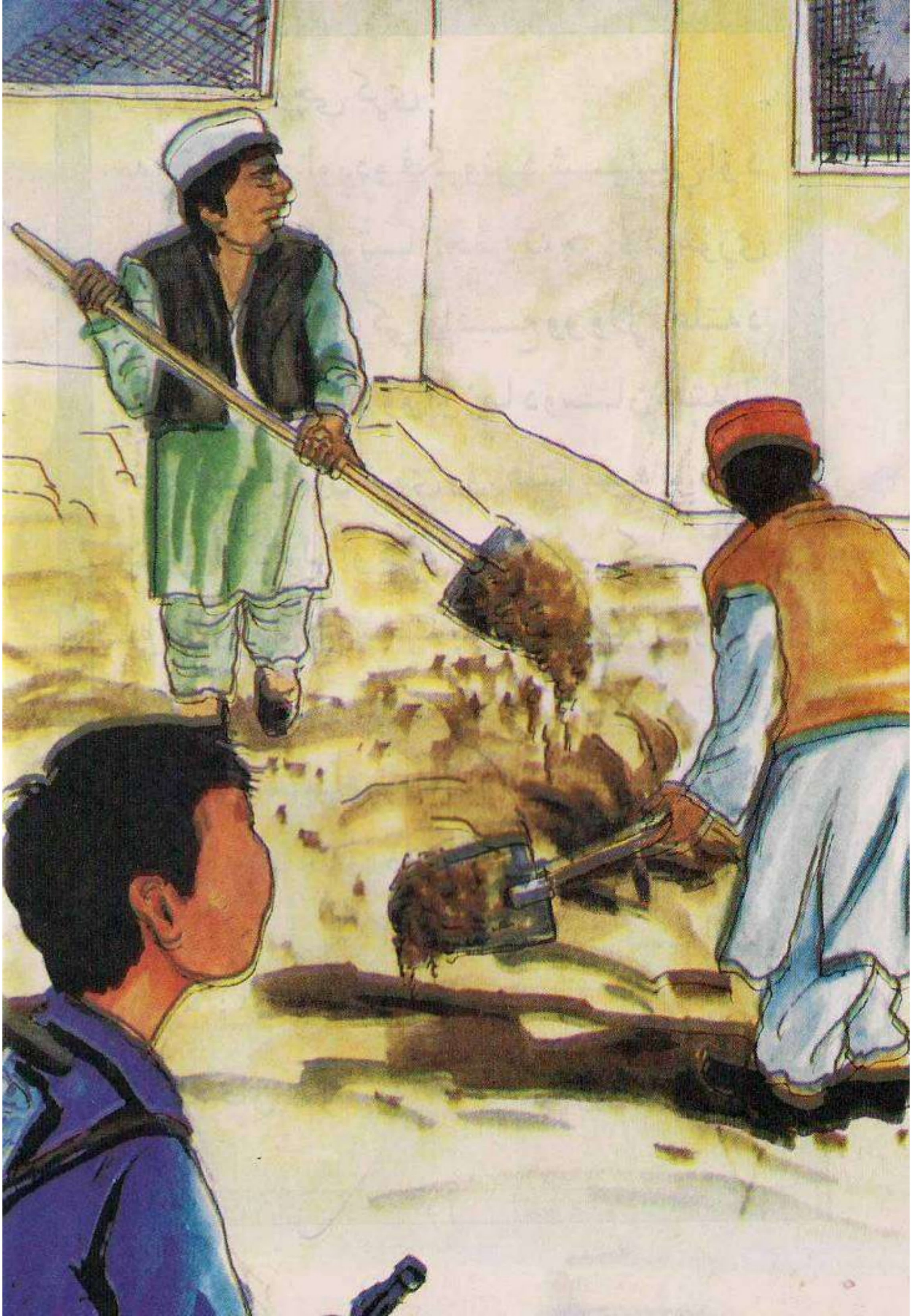
ويې ويل:
روغتيايي حالت يې ډېر خراب دی ښه شو
چې په وخت روغتون ته ورسيد که نه نو
خدای(ج) خبر چې څه به واقع شوي وو.
ډاکترانو په عاجله توګه هغه ته سيروم
ورکړل. زه فکر کوم اسد خوارکی د ملريا
غوماشي چيچلی دی او داله دې کبله دی
چې زموږ کړکی، جالی، نلري او د کور
مخامخ خندق هم زياته موده کيږي چې نه
دی پاك شوې. ميلمه توب د اسد په کورنی
زهر شوه. همدې خبرې زما په غوږ کې
جرنګ وکړ چې کيدای شي په راتلونکي کې
زموږ لاره بنده شي.
په خاصه توګه که ويالی صفا او د ډنډونو

ولاړې او به وچې کړی.

په خفګان او اوږدو فکرونو د شنیلې او د ماشومانو د فوټبال چمن ته چې د نوموړی کور تر خوا پارک کې واقع وو ولاړم هلته د ولاړو اوبو یو ډنډ وو او زما دوستان هلته یو ځای سره راټول شوی وو. هلته سره یو ځای مصروف شولو او هغه کور مو هیر کړ.

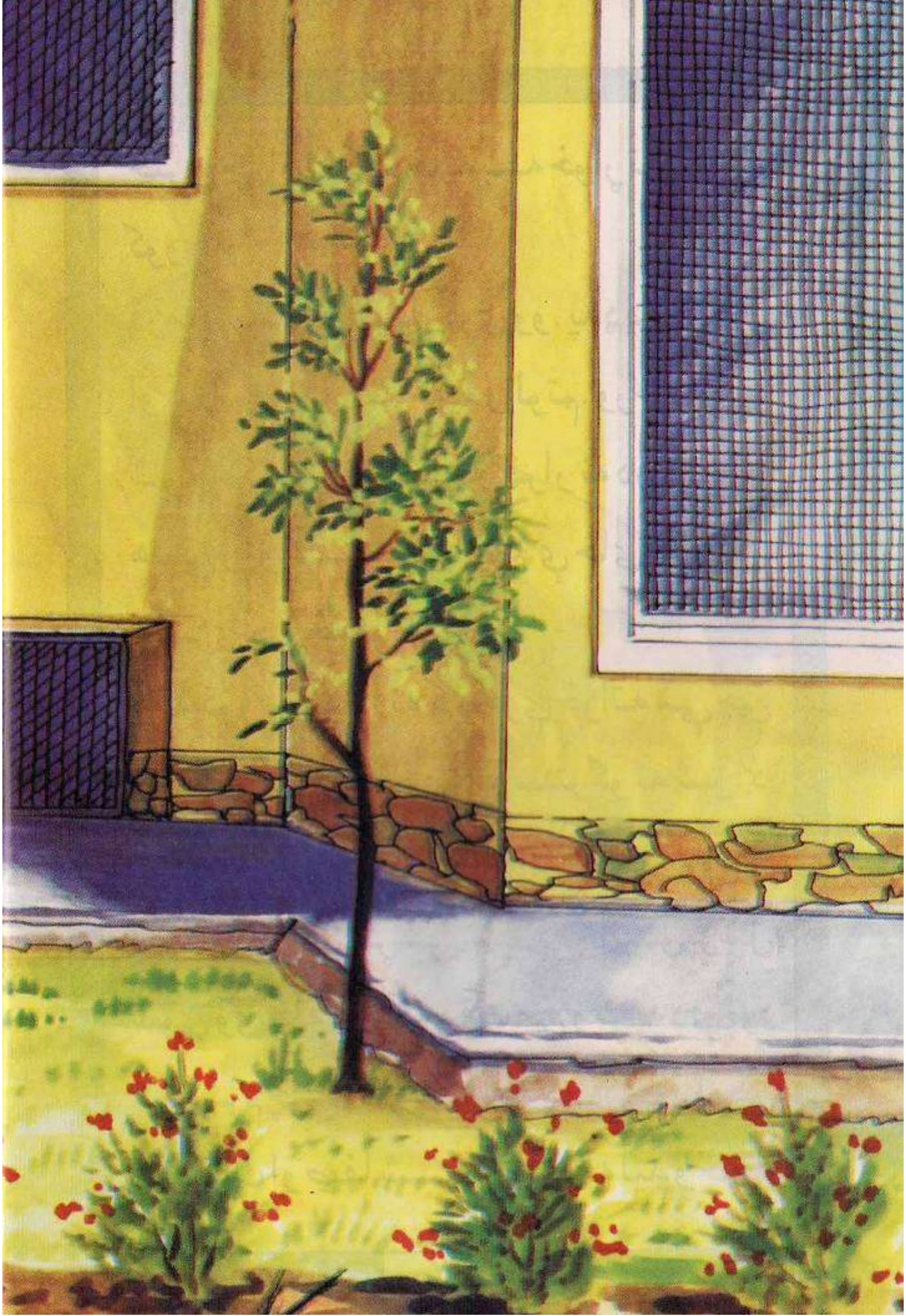
له څو ورځو وروسته بیا هغه کور ته روانه ووم ومې لیدل چې څو کسان د بیل او کدال او نورو وسایلو پواسطه د خندق په ډکولو لګیا دي ما خپل ځان د ونو پاڼو شاته پټ کړ. ستونی مې له ډیره غمه راډکیده او تر زیات فشار لاندي وو. په ډیر افسوس سره می له ځان سره ویل چې تر دی وروسته به

چیرې ځم او له کوم ځایه به خوار تر لاسه کووم!!!

د رمل شیندل یې پیل کړی وو. په ډیر خفګان او غم سره له هغه ځایه والوتم. ورځې تیری شوې لاکن زړه مې آرام او قرار نه درلود. څو هفتې وروسته بیا همدې ځای ته ولاړم. پوهیږې چې څه مې ولیدل؟

هغه کور مې پیدا نه کړ. هرې خواته مې چې وکتل نو موږی کور مې تر سترګو نه شو. د هغه پخوانې کور پر ځای مې یو ډیر پاك او صفا کور چې کړکۍ ئې په جالیو پوښل شوی وی کله چې ښه دقت مې وکړ په دې پوه شوم چې دا خو هغه پخوانی کور دی چې اوس پاك او صفا شوی دی له لیدو څخه

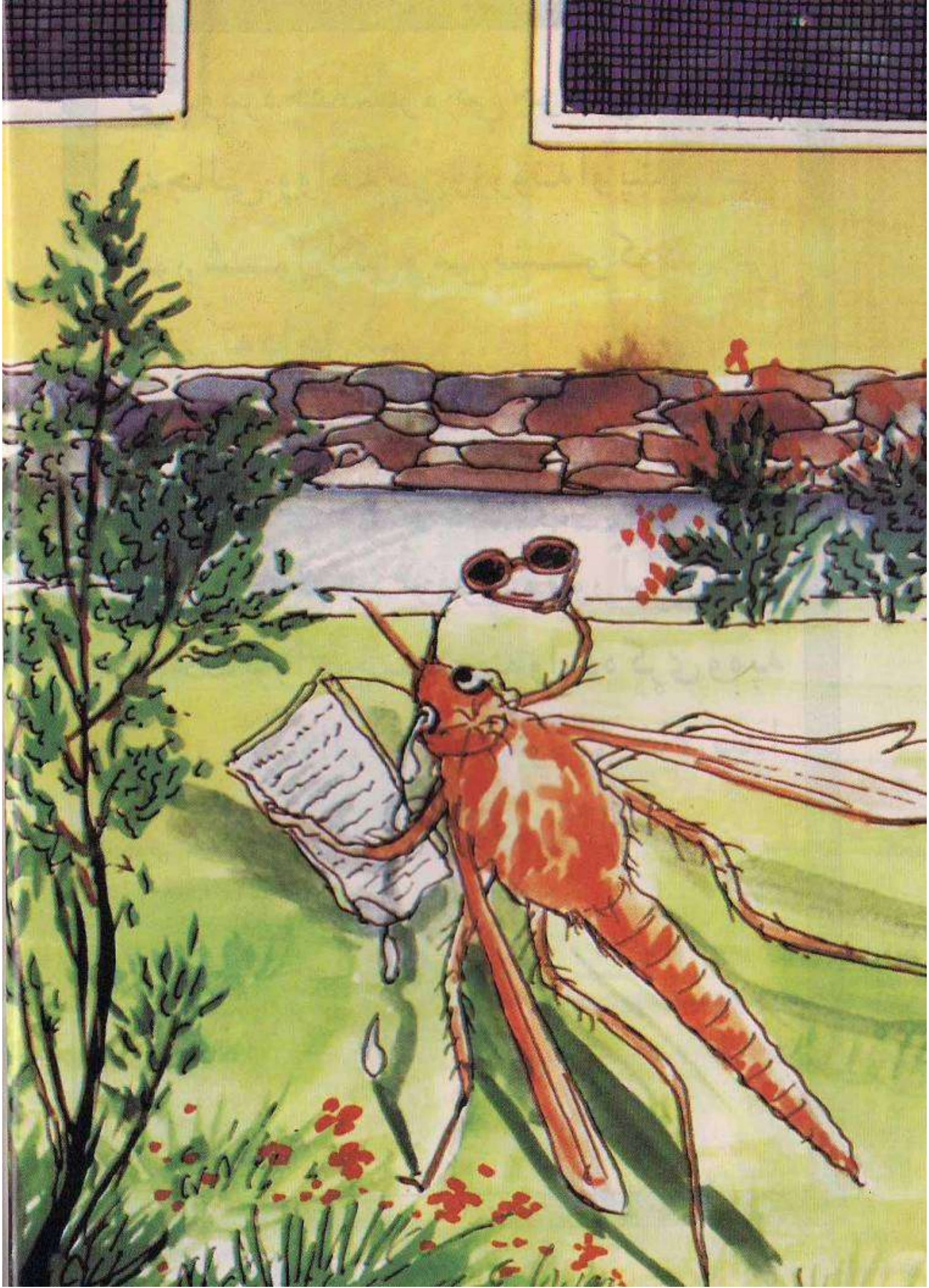

ئې دومره خفه شوم چې څو ځلې مې ځان
په جالۍ ووهه چې وزرونه او پښې مې
خوږ شول لاکن و مې نشو کولای چې
کوټې ته داخل شم.

ګرانو لوستونکو!

اوښکې مې نه پرېږدي چې خپلو لیکنو
ته دوام ورکړم. د نوموړي کور لیدل زما
پر خفه اروا سخته ضربه وارده کړې وه په
تلوار سره والوتم تر څو کوم بل ځای پیدا
کړم.

(پای)

ستاسو د معلوماتو لپاره څو مختصر ټکي

ملریا څه دی.

ملریا دويني يو پرازيتي آفت ده چې د انافيل مونثي غوماشي د چيچلو له لارې انسان ته سرايت کوي. دا آفت د لړزانده تبي، د طحال (توري) لويدو او ويني کموالي سبب ګرځي.

دا پرازيت له يوه انسان څخه بل ته د انافيل مونثي غوماشي (چې په خپلو لعابيه غده واتو کې دا پرازيت ولري) پواسطه هغه وينه زبيښي او په مقابل کې له خپلو لعاب (لاړو) سره د ملريا پرازيت د انسان ويني ته داخلوي. د ملريا پرازيت د ويني سروکريواتو او بيا ويني (کبد) حجراتو کې داخليږي او شميريې زياتيږي.

د ناروغۍ سرايت:

د ملريا غوماشي په ولاړو اوبو او ډندونو کې هګۍ اچوي او بچي هلته انکشاف کوي. او په ملاريا اخته کسانو دويني زبيښلو له لارې له يوه انسان څخه بل ته

سرایت کوي.

ملریا یو تبه لرونکې ناروغي ده چې په سردرد او لړزاندي تبې سره شروع کېږي چې د بندونو (مفاصلو) او ټول ځان دردونه ورسره یو ځای وي. تبه د ملریا پرازیت د نوعیت له مخې کله کله په منظم ډول یوه ورځ په منځ کې په بله ورځ په متناوب ډول او یا کله کله په غیر منظم ډول لیدله کیږي.

اختلالات:

دویني کمیدل او توری (طحال) غټیدل دي.

وقایه:

د کوټو کړکیو ته جالي نیول، د ولاړو اوبو او ډنډونو له منځه وړل او د حشراتو ضد درملو پاشل په خاصه توګه د تودوخې په موسم کې.

تداوي:

ناروغ ډیر ژر داکتر ته ورسوي او د داکتر په مشوره هغه ته درمل ورکړي. په خپل سر او د داکتر له مشورې پرته ناروغ ته له درمل ورکولو ډډه وکړي.

10

Khaterat Pasha-e-Malaria (Malaria Mosquito)

Published by	:	Sanayee Development Organization (SDO)
Editor-in-Chief	:	Raz Muhammad Dalili
Author	:	Abdullah Kakar
Artist	:	Sultan Hamid Fanoos
Translated by	:	Assosiat frof Amanullah Ludin
Composed by	:	Saifullah Zamani

1st Edition : 1000 copies, Financed by (SDO), May 2007
2nd: Enditon : 1000 copies, Financed by (SDO), Nov 2007
2nd: Enditon : 1000 copies, Financed by (SDO), Feb 2008

Publishing date : Apr 2010
Number of copies : 2000 copies
Financed by : Sanayee Development Organization (SDO)

Kabul address : Sanayee Development Organization (SDO)
Qala-e-fatiullah 9th street, Near Shahoon Electricity Junction
Kabul telephone : 0093-(20) 2201693
Post Box : 181 Kabul Afghanistan
Email : sdfkabul@ceretechs.com
Websites : wwwsanayee.org
Www.nawidefarda.com

Peshawar Address : Kabul English Language Center,
Behind Orakzai Plaza and total CNG, university Road Shaheen Town, Peshawar Pakistan
Telephone : 0092-91-5842155 - 91582165
Fax : +92+-1-5845139